

LA IMMIGRACIÓ FRANCESA A ARENYS DE MAR A FINALS DEL SEGLE XVIII (1791-1798) *

PER

JAUME SOBREQÜÉS I CALLICÓ

I. — DADES DEMOGRAFQUES DE LA COMARCA DEL MARESME I D'ARENYS DE MAR AL SEGLE XVIII

L'any 1718 la comarca del Maresme tenia 20.108 habitants, el que suposa una densitat de 50'5 h. per quilòmetre quadrat. Mataró, capital de la regió, és la ciutat més gran, amb 5.918 h. Segueixen després Canet de Mar (1.961 h.), Sant Andreu i Sant Vicens de Llevaneres, que juntes sumen 1.337 h.; Arenys de Mar (1.245 h.); Vilassar de Mar, que amb Vilassar de Dalt i Cambrils, reuneix 1.243 h. i Malgrat, que amb Palafolls i Santa Susana, té 1.226 h.

De les poblacions inferiors a 1.000 h., Tordera és la més gran, amb 967 h., seguida de Calella amb 768 h.¹

Durant prop de setanta anys esdevindrà a Catalunya un considerable augment demogràfic. El Maresme passa de 20.108 h. a 39.948 l'any 1787, el que representa un índex d'increment de 198'6.² La densitat per quilòmetre quadrat passa de 50'5 a 100'4. Com a dada comparativa recordem que actualment la densitat del Maresme és de 267 h. quilòmetre quadrat.

Vegem què representa aquest doblament de la població en relació a tot Catalunya i quines en foren les causes.

* Treball guanyador del «Premi Vicens Esteve» d'Història en els primers Jocs Florals d'Argentona, celebrats el mes de setembre de 1964.

¹ PIERRE VILAR, *La Catalogne dans l'Espagne moderne*, t. II, p. 119, S.E.V.P.E. IV (París 1962). Per a la immigració francesa a Catalunya en l'època anterior als límits d'aquest treball, vegi's: J. NADAL I E. GIRALT, *La population catalane de 1553 a 1717*, S. E. V. P. E. IV (París 1960).

² PIERRE VILAR, ob. cit., p. 68.

D'antuvi cal dir que El Maresme passa d'una densitat ja gran a una densitat excepcional. Mataró l'any 1787 té 9.947 h. Arenys de Mar, la ciutat que ens interessa, ha experimentat una alça extraordinària, se situa en segon lloc, amb 4.253 h. Canet de Mar passa a tenir 3.356 h. Segueix després Calella, amb 2.637 h. i un índex de creixement de 343, lleugerament superior a Arenys de Mar (342) i força més gran que Mataró (163). Només Premià de Dalt i Baix té un índex superior a Calella, 710, i la seva població passa de 159 h. a 1.129 h. Vilassar de Mar i Vilassar de Dalt juntes sumen 2.448 h.

Cal dir que dels vint-i-dos municipis que té El Maresme solament 10³ tenen un índex de creixement superior al mitjà de Catalunya (218'5).

Observem que només Barcelona i els seus entorns⁴ té una densitat de població superior al Maresme l'any 1787, és a dir, 816'3 h. Qm², i és natural que així sigui tenint en compte les poblacions que integren aquesta petita comarca. En realitat, es tracta d'una gran ciutat i que no té, per tant, el seu territori dedicat al conreu, ni boscos ni d'altres regions des poblades. Després del Maresme segueix el Tarragonès, amb una densitat de 79,3 h. Qm² i ja molt endarrera el Baix Camp (Reus), amb 56'5.⁵

Contribueixen en aquest augment demogràfic els afers marítims, cada dia més progressius, la riquesa del cultiu de rec i la millora de les tècniques de conreu.

El gener de 1790, Arenys de Mar té un barri marítim amb 1.000 cases i els inscrits marítims són 740; 200 cases hi han estat construïdes en deu anys i, d'altra banda, el barri és gairebé absolutament nou i les cases antigues hi són fàcilment reconegudes; de fet, però, el nucli primitiu és la vila de dalt, Arenys de Munt, que segons Francesc de Zamo-

³ Premià (Dalt i Baix), 710; Calella, 343; Arenys de Mar, 342; Sant Iscle de Villalta i Sant Cebrià de Villalta, 332; Tiana (i Mongat), 289; Sant Pol de Mar, 267; Arenys de Munt, 243; Pineda, 236; Teià, 234, i Canet de Mar, 234. PIERRE VILAR, ob. cit., p. 119-120.

⁴ La comarca de Barcelona compren, ultra la ciutat, Sant Andreu, Badalona, Sant Martí de Provensals, Sant Gervasi, Sarrià, Horta, Vallvidrera, Vallbona, Esplugues, Hospitalet, Sant Adrià, Sant Just Desvern i Santa Coloma de Gramanet. PIERRE VILAR, ob. cit., p. 119.

⁵ Barcelona, 816'3; Maresme (Mataró), 100'4; Tarragonès (Tarragona), 79'3; Baix Camp (Reus), 56'5; Baix Llobregat (Sant Feliu de Llobregat), 53'8; Garraf (Vilanova i La Geltrú), 52'5; Baix Empordà (La Bisbal), 48; Alt Camp (Valls), 47; Gironès (Girona), 38'6; Alt Empordà (Figueres), 32; Osona (Vic), 32'9. P. VILAR, ob. cit., p. 118-185.

ra,⁶ té unes 1.000 cases. P. Vilar creu que aquesta xifra és erròniament exagerada. Recordem que l'any 1787 Arenys de Munt té només 1.420 h., cosa que no pot suposar mai l'existència de 1.000 cases. Arenys de Mar té en aquest moment 4.253 h. La nostra població ha estat, doncs, una de les que ha experimentat un creixement demogràfic més considerable.⁷

II. — LA IMMIGRACIÓ FRANCESA A CATALUNYA ANTERIOR A LA REVOLUCIÓ I ELS PRIMERS VINGUTS A LA VILA D'ARENYS DE MAR

L'any 1785, el cònsol de França escriu que el nombre de francesos immigrants a Catalunya ha crescut considerablement durant els dos darrers anys i ho atribueix a les mesures proteccionistes que obligant als catalans i a tots els espanyols a fabricar per a ells sols el seus teixits, els inciten a cercar a Carcassone i Nimes, una mà d'obra qualificada. Segons aquesta mateixa font, 6.000 francesos es troben a Catalunya com a negociants i obrers en aquests moments. Als darrers mesos de l'any 1786 nombrosos treballadors de *Montlouis* passen la frontera a la recerca dels alts salaris — potser els més alts d'Europa — que en el període 1783-1786 es paguen a Barcelona. L'any 1789 s'esdevé una crisi a la indústria i es vol expulsar de la capital els estrangers que no hi tinguin un treball fixe.⁸

Es tracta, en definitiva, d'una immigració produïda pel progrés textil dels darrers anys del segle XVIII.

L'11 de setembre de 1791, l'Ajuntament d'Arenys de Mar crida els estrangers residents a la vila a fi que es matriculin, segons és obligació en virtut de la Reial Cédula de 20 de juliol del mateix any.⁹ Es presenten deu persones, de les quals tres són italians i els altres francesos. Els que fa més temps que resideixen a Arenys són Antoni Albosa, francès, natural de

⁶ FRANCISCO DE ZAMORA, *Diario de los viajes...*, Biblioteca Nacional de Madrid, manuscrito 18.409, excursión 27-XII-1786, fol. 12. Cfr. P. VILAR, ob. cit., p. 69.

⁷ P. VILAR, ob. cit., p. 70.

⁸ Id., id., t. II, cap. I.

⁹ SANTOS SÁNCHEZ, *Colección de todas las pragmáticas, cédulas, provisiones, circulares, autos acordados, vandos y otras providencias publicadas en el actual reinado del Señor Don Carlos IV*. Imprenta de la viuda e hijo de Marín (Madrid, 1794).

En 1716 i 1727 Felip V ja havia puntualitzat les classes d'estrangers que hi havia a Espanya i havia distingit entre domiciliats, aveïnats i súbdits. El 28 de juny de 1764 Carles III havia tornat a parlar en una Reial Cédula de la situació dels estrangers. No essent encara la seva situació establerta, el 30 d'abril de 1772, en una altra Reial Cédula, havia

Contuynet, província de Rouerga, bisbat de Rodés, de 40 anys i d'ofici serrador, que hi és des de l'any 1767. Està casat ací amb Francesca Torres, de Sant Celoni i té una filla. L'atre que viu ací des del mateix any és italià, Genaro Quessada, de Nàpols, parròquia de Sant Marc, de 43 anys i apotecari d'ofici. De l'any 1774 hi ha un jornalero. De l'any 1777 un ferrer i un clauer. De l'any 1778 un sastre. Un italià arriba l'any 1779 i és fabricant

insistit en la necessitat d'inscriure i controlar tots els estrangers. Vegem què diu Santos Sánchez en el llibre citat, en la nota 9:

«Aunque en virtud de lo dispuesto en la referida Real Cédula se executaron las matrículas de Extranjeros, no fueron exactas, ni se formaron en todos los Pueblos en que los había, siguiendose de esto que muchos, ó los mas querian usar, y usaban promiscuamente de los privilegios de transeuntes, y de los de avecindados por lo qual, y para impedir las fatales conseqüencias que podian resultar de esta confusión, se sirvió S. M. mandar expedir esta Real Cédula de veinte de julio de 1791 y las declaraciones posteriores.

Consiguiente á lo dispuesto en ellas se executaron las matrículas de Extranjeros, y remitieron al Consejo los estados que se previenen; y habiéndose formado de ellos dos planos generales por las Escribanías de Gobierno de Castilla y Aragón, resultó haber en todo el Reyno con distinción de clases de avecindados y transeuntes el número de Extranjeros siguiente:

<i>Avecindados</i>		Suizos	63	Portugueses	452
Franceses	13.332	Americanos	2	Prusianos	34
Alemanes	1.577	Saxones	3	Toscanos	5
Italianos	4.790	Ginebrinos	4	Polacos	1
Ingleses	140	Griegos	6	Irlandeses	33
Sardos	499	Asiáticos	1	Genoveses	209
Portugueses	3.518	Turcos	3	Venecianos	15
Prusianos	21	Marruecos	15	Holandeses	12
Toscanos	52	Tripolitano	1	Malteses	36
Polacos	4	Total	27.512	Suecos	22
Irlandeses	139			Saxones	2
Genoveses	1.970	<i>Transeuntes</i>		Suizos	15
Venecianos	76	Franceses	4.435	Dinamarqueses	6
Holandeses	21	Alemanes	210	Ginebrinos	15
Malteses	1.229	Italianos	806	Griegos	2
Dinamarqueses	5	Ingleses	131	Rusos	1
Suecos	39	Sardos	77	Tripolitano	1
Asirios	2			Total	6.523

En este número de Extranjeros avecindados y transeuntes no se comprehendieron las mugeres de ellos que eran Españolas, ni tampoco los hijos que estaban en compañía de sus padres».

de mitges. L'any 1783 un altre italià, d'ofici ferrer. L'any 1785, arriba un francès, d'ofici serrador.

D'aquets, set estan casats amb catalanes i quatre amb dones d'Arenys. Es tracta, docns, d'un grup de gent ja fortament arrelat a la població; d'alguns, difícilment en podríem dir estrangers. És un grup molt heterogeni quant a anys d'arribada, ofici i procedència, cosa que fa pràcticament impossible de poder escatir les causes que els impulsaren a emigrar a Espanya i a establir-se a la vila d'Arenys. D'altra banda es tracta d'un nucli molt petit que no crea cap problema i que no representa res demogràficament dins de la població (Apèndix I).

Tots ells són obligats a fer professió de fe Catòlica i juren servir fidelitat al catolicisme i al Rei, així com també renunciar a tot fur d'estrangeria i a tota relació, unió i dependència amb el país d'origen, ensems que prometen no usar de la protecció del país on nesqueren, ni del seu ambaixador, ministre o cònsol, i això sota la pena de galeres, presó o expulsió immediata d'aquests regnes, amb la consegüent confiscació de tots els seus béns (Apèndix II).

Aquestes mesures de les autoritats espanyoles responen al desig d'evitar al màxim les relacions amb França, a fi d'aturar la introducció de propaganda revolucionària, que ja circulava per Espanya, i que amenaçava crear mal estar al país i dificultats al govern.

III. — L'EMIGRACIÓ ECLESIASTICA A ARENYS DE MAR

L'emigració eclesiàstica, més intensa des de la segona meitat de l'any 1792, entre el 10 d'agost i el 2 de setembre, havia ja tingut a l'estiu del 91 les primeres avançades. En realitat més que d'una emigració es tracta d'una veritable expulsió; els eclesiàstics es troben situats entre l'apostasia o l'estranyament imposat als refractaris.

Després dels bisbes, dels grans vicaris i dels prebendats, vénen els simples rectors i els sacerdots parroquials sense càrrec. A partir del 26 d'agost de 1792, quan l'opció entre el jurament o la sortida de França es inajornable, l'allau d'immigrants eclesiàstics que entren a Catalunya roda encara amb més força. La invasió continuarà el 1793 i 1794 i, als fugitius anteriorment arribats, s'hi afegiran els escapats o sobrevivents a les grans degollades.¹⁰

¹⁰ MIQUEL S. OLIVER, *Catalunya en temps de la revolució francesa*, Societat Catalana d'Edicions (Barcelona, 1917).

Quant a la immigració eclesiàstica a Arenys de Mar, afanyem-nos a dir que va ésser la que proporcionà un nombre més gran d'arribats a la vila, seguida de la dels oficials reials i empleats a la cort.

Les primeres notícies¹¹ que tenim de la presència a Arenys de Mar de capellans expulsats o fugitius de França és de març de 1792, o sigui quelcom anterior al gran corrent migratori que, als anys immediats, i per les causes ja dites, havia d'entrar a Catalunya.

Aquest mes i amb passaport de l'Il·lm. Sr. Mariscal de Camp D. Joan d'Escofet, comandant de la línia de la frontera de l'Empordà, per ordre de l'Excm. Sr. Capità General i d'acord amb el Sr. Bisbe de Girona, s'establiren com a residents a Arenys quatre capellans francesos, naturals de Narbona, és a dir, Grabiell Çafort, Onorat Rey, Francesc du Chef Dubier i Pere Català.

Hem dit que a partir del 26 d'agost de l'any 1792 la vida dels eclesiàstics francesos residents encara al seu país i que han anat eludint l'elecció entre l'apostasia o l'estranyament es fa del tot impossible, de voler continuar mantenint l'adhesió als principis cristians. A partir d'aquests moments el corrent emigratori s'intensifica amb l'arribada de nous capellans a Catalunya. Reflex d'aquests moviments seran els eclesiàstics establerts a Arenys.

El 29 d'agost de 1792, fixaren la seva residència a la vila per disposició de l'Il·lm. Sr. Bisbe de Girona, sense passaport, i només amb les llicències lliurades pels bisbes de Montpeller i Beziers, dos capellans francesos.¹² És molt segur que la rapidesa amb què hagueren de fugir no els permetés de gestionar del cònsol espanyol el passaport d'entrada.

La nova emigració d'aquest any no és ja florida ni opulenta com la del 1791, composta d'alts dignataris, grans títols i prelats. Entren tot seguit fileres de desertors, de petits burgesos i menestrals complicats en les temptatives contra-revolucionàries, llargues corrues d'eclesiàstics perseguits amb motiu del jurament a la constitució civil del clero, els quals troben a Catalunya, com a la resta d'Espanya, una situació més difícil que l'any precedent.¹³ Moltes vegades aquestes dificultats s'agreugen per la manca de recursos dels nous vinguts.

El 30 d'agost de 1792, el secretari de la Cambra del Bisbe de Girona

¹¹ Arxiu Històric d'Arenys de Mar, Municipal (A. H. A. de M., Mun.), v. 44, f. 13 i s.

¹² A. H. A. de M., Mun., v. 44, f. 18 v. Es tracta de Maties Maineau i Josep Seguy.

¹³ OLIVER, ob. cit., p. 120.

escriu al Rd. Esteve Sivilla, capellà d'Arenys, encomenant-li dos immigrants francesos, Jaume Mandul i Bernat Mandul, els quals destina a aquesta vila. La lletra ens dóna testimoniatge de la pobresa amb què molts creuaven la frontera. Diu així: «Muy Sr. mio: Van a esta villa destinados los dos presbíteros emigrantes franceses llamados Dn. Bernardo Mandul y Dn. Jaime Mandul, quienes ni traen dinero ni ropa con que presentarse según el estado que obtienen. En esta inteligencia inmediatamente que tengan hábito clerical les dará Vd. licencia para celebrar el Santo Sacrificio de la Misa y les rogará que quanto antes procuren ponerse con el hábito correspondiente a los demás emigrantes...»¹⁴

El 15 de setembre arriba Joan, Josep i Gaspar Chopi, canonge de l'església metropolitana de Narbona, que és potser la més alta dignitat religiosa que s'estableix a Arenys de Mar.

El capellans immigrants no podien celebrar la Missa si no tenien permís especial de l'Ordinari. Aquests permisos eren temporals i es podien prorrogar. L'octubre del mateix any 1792, el bisbe de Girona dóna llicència a tres capellans francesos, Francesc Gabriel Negrabeje, Joan Pere Pautar i Joan Mazuch, per què s'estableixin a la vila i hi puguin celebrar la Missa.

Malgrat que les dificultats esmentades eren ja grans, les penúries dels eclesiàstics francesos no havien sinó començat, si tenim en compte les privacions a què es veurién sotmesos arran de la publicació, el 2 de novembre de 1792,¹⁵ de la Reial Cédula de Carles IV, regularitzant les normes que cal seguir quant al permís d'establiment d'eclesiàstics francesos als regnes de la corona espanyola.

En farem una síntesi que ens ajudarà a comprendre la dinàmica dels tràmits que seguiren els capellans d'Arenys: les sol·licituds de residència, el permís de dir Missa, la rapidesa amb què molts desapareixien poc temps després d'haver arribat seria un fet ben estrany si no tinguéssim en compte alguna de les clàusules de la Reial Cédula.

Tot francès que amb el nom d'eclesiàstic desitgi entrar a Espanya haurà de tenir un passaport del cònsol espanyol del seu poble, el qual passaport haurà de presentar al *Justícia* del poble on vulgui entrar. Els justícies tenen l'obligació d'avisar tot seguit al Capità General de la Província. Si

¹⁴ A. H. A. de M., Mun., vol. 44, fol 20.

¹⁵ SANTOS SÁNCHEZ, ob. cit., p. 313.

no són sospitosos faran el jurament de transeünts i els Capitans Generals els assenyalaran el poble on han de residir. Cas d'ésser sospitosos, seran immediatament expulsats. Cal tenir en compte que aquesta immigració era un mitjà molt freqüent d'introduir-se els agents revolucionaris a Catalunya, a fi d'excitar els ànims a favor dels principis de la Revolució. El Capità General informava després als bisbes i arquebisbes del nombre d'eclesiàstics establerts a cada poble i ells responien al Capità General sobre la necessitat d'incrementar o reduir-los, segons les possibilitats de manteniment. Mai, però, no podien establir-se a la Cort i sempre que fos possible calia també evitar que ho fessin a les Capitals de Província. Arribats al lloc on hagin estat enviats, i després de presentar-se al *Justicia* i a les autoritats eclesiàstiques seran distribuïts als Convents de Regulars, on estaran subjectes al superior. No poden confessar més que entre ells mateixos; mai predicar i només, amb llicència, celebrar Missa.

No cal dir que la manca de mitjans de vida feia molt carregós el seu manteniment. Es per això que els bisbes s'afanyen a cercar-los treball a fi que obtinguin independència econòmica. Mai, però, no podran tenir cap càtedra ni altre magisteri públic, per bé que sabem que es feren algunes excepcions. No podran tampoc viure a cap poble a menys de 20 quilòmetres de la frontera.

Un document de 23 de gener de 1793, il·lustra amb gran claredat alguns dels punts de la cèdula de 20 de novembre anterior. Vegem-ho.

«Vicente Bosch eclesiástico francés y cura párroco del lugar de Salses en Rosellón, que al presente se halla en la villa de Arenys de Mar de este Principado, con el debido respeto a V. E. expone: Que hallándose con unos fuertes y grandes dolores de reumatismo que a la actualidad impiden poderse mover y de consiguiente dar cumplimiento a la orden que ha dado el Ilmo. Sor. Obispo de Gerona, como lo manifiesta con la certificación del médico que le asiste, suplica a V. E. se digne darle el permiso de permanecer en dicha villa, hasta haber logrado la curación de los males que le afligen. Gracia...» A la qual petició el Capità General contesta amb el següent decret: «Concédese el permiso que solicita el suplicante para que permanezca en Arenys de Mar, por los motivos justos que alega y hace constar con la certificación que incluye. Pero sin perjuicio de sujetarse a lo mandado en los demás puntos respectivos en la Real Cédula de 2 de Noviembre de 1792, ni de que tomados los baños de Caldetas, luego que

sea oportuno, salga de Areñs y se interne en el Reyno para que se le dé destino con arreglo a las órdenes del Rey, de cuyo cumplimiento cuidará el bayle de dicha villa baxo su responsabilidad».

Quant a l'estada de religiosos francesos interns als Convents de Regulars, tenim notícia que al de PP. Caputxins d'Arenys, entre els 33 religiosos que hi viuen, hi ha tres caputxins francesos d'Avinyó.¹⁶

Ultra aquests tres religiosos i el ja esmentat Vicens Bosch¹⁷ i segons el document citat a la nota 17, no hi ha cap altre eclesiàstic a la vila, el que suposa que tots els que hem esmentat ja són fora, sense que en sapiguem els motius. No agradava gens a les autoritats espanyoles la residència d'estrangers als ports de mar com tampoc a prop de la frontera.

El 30 de juliol de 1793, un altre capellà francès arriba a la vila.¹⁸ Però és el mes d'octubre del mateix any quan arriben amb pocs dies de diferència set nous eclesiàstics, dominic un d'ells.¹⁹

El 5 de desembre del mateix any, amb passaport de l'Excm. Sr. Marquès de Baños, Capità General interí del Principat, s'estableix a Arenys l'única monja de què tenim notícia en la immigració que estudiem. És Maria Teresa Monferre, de Sant Agustí de Perpinyà, i ve acompanyada de les seves germanes Angela i Mariana, ultra de dos nebots i servidors.

¹⁶ «El P. Juan Bautista de San Lorenzo de los Arboles de la provincia de Aviñon y obispado del mismo nombre, su edad setenta y tres años; el P. Filiberto de Orellach de la misma provincia, obispado de Uzés y el lego Fr. Modesto de San Máximo de la misma provincia y obispado; los dos de cincuenta y siete años cada uno». A. H. A. de M., Mun., vol. 44, fol 28 v.

¹⁷ «Habita en dicha villa y en una casa particular el Rdo. Vicente Bosch, cura párroco de Salces en la provincia de Rossellón, que en 25 de enero de este año obtuvo el permiso de habitar en esta villa para alivio de sus achaques; este se mantiene a expensas de un hermano suyo llamado Phelipe Bosch vecino del Puerto de Santa Maria, quien le manda dar las asistencias para su manutención y vestir por conducto del comerciante Dn. Ramón Clausell vecino de la villa de Canet de este corregimiento, sin que haya ninguno otro más de una y otra clase de los que contiene esta relación». A. H. A. de M., Mun., vol. 44, fol 28 v.

¹⁸ Francisco Chefdebien. A. H. A. de M., Mun., vol. 44, fol 29.

¹⁹ Joan Francesc Lecaberier, Josep Alexandre Mezel, Pau Maupar, Sebastià Frechon, dominic, Francesc Lafite, Guillelm Guillem de S. Marc, Pere Ferran i Bernat Martin. Tots ells juntament amb els tres caputxins i Vicens Bosch, menys Pere Ferrer, que desapareix sense que es sàpiga la causa, es troben a Arenys a finals d'octubre. En total, hi ha en aquest moment 11 eclesiàstics a la vila.

El 9 de febrer de 1794, arriben els tres darrers capellans francesos immigrants a Arenys i que també desapareixen sense que en tornem a saber res. Probablement es tractava només de transeünts a qui s'havia permès provisionalment d'establir-se a la vila.

En la relació d'estrangers domiciliats i transeünts, feta el 21 de febrer de 1794, hi ha a la vila 13 capellans i una monja.²⁰ El 26 de maig de l'any 1797, només n'hi ha un,²¹ ultra la monja anteriorment citada.

La darrera notícia que tenim, per ara, dels francesos residents a Arenys és d'abril de 1789²² i ens diu que en aquests moments només hi ha dos religiosos a la vila: l'esmentat a la nota 21 i un altre expulsat darrerament per la Convenció. La monja continua també vivint a Arenys.

IV.— LA IMMIGRACIO CIVIL A ARENYS DE MAR (1791-1798)

Des del dia següent a la presa de la Bastilla aquelles persones més compromeses amb la reialesa emprenen el camí de l'exili. Pocs pensen que potser ja mai no tornaran al seu país i que la Restauració no s'esdevindrà fins al cap de vint-i-cinc anys. I mentrestant, cada convulsió dóna un nou impuls a la immigració: el 6 d'octubre, festa de la Federació, la constitució civil del clergat, el drama de Verennes, el 10 d'agost... No cal dir que Espanya fou un dels principals països cap a on es dirigiren els fugitius. Àdhuc durant el govern de Floridablanca els refugiats reberen contínua protecció del ministre.

Després de la immigració eclesiàstica, estudiada en el capítol precedent, la que forní un major nombre de gent arribada fou la dels oficials o servidors directes de la reialesa. En veurem passar molts per Arenys, però quasi cap hi restarà gaire temps. Molts hi són de pas, camí de Barcelona, per a marxar cap a altres països europeus. Es tracta de gent relativament important i, és clar, directament lligada amb l'estat de coses anterior a la Revolució.

El 14 de setembre de 1791, arriben amb passaport del Comte de Lacy, Capità General del Principat, dos Guardies de Corps i dos oficials al ser-

²⁰ A. H. A. de M., Mun., leg. 8, 3.

²¹ A. H. A. de M., Mun., leg. 12, 1. Es tracta de Francesc Puig.

²² Francesc Puig i Pau Maupar, capellà de Tolosa, expulsat per la Convenció. A. H. A. de M., Mun., leg. 12, 2.

vei de Rei de França.²³ Poc temps després, el 9 de novembre, abandonen la vila i es dirigeixen, segons ells mateixos manifesten, cap a Alemanya. El 3 de novembre d'aquest any, arriba Joseph de la Font i Rius, conseller del Parlament de Tolosa, el qual el gener de l'any 1792 se'n torna a França. No sabem a què respon el seu retorn i si aquest és o no clandestí. Pocs dies abans havia fet el jurament de rigor a Puigcerdà, cosa que ens inclina a creure que la seva situació dins de França no devia pas ésser gens fàcil.

El 9 de març de 1792, amb passaport del Capità General, vingueren a la vila d'Arenys el Marquès de Panat, *capità de dracs* retirat, casat, de 39 anys, natural de Lilajorda; Musiur Barbasan, *oficial d'uzars*, cavaller de l'Orde de Malta, solter, natural de Lilajorda, de 29 anys i Dn. Joseph Esteva de Penabeuf, col·legial de l'Escola Militar de Brienne, solter i de 18 anys. Cada un d'ells porta un servidor.

Dos mesos després, el 7 de maig, partiren tots ells cap a Barcelona per a embarcar-se cap a Itàlia.²⁴

EL COMTE DE CAUX I OSSUN

El comte de Caux fou sens dubte la més alta dignitat civil que s'establí a la vila d'Arenys, a judicar pels miraments amb què fou tractat per les autoritats espanyoles. Vegem el contingut del passaport que li fou lliurat el 4 de novembre de 1792 per «Ladislaho Havor, Theniente General de les Reales Exercitos de S. M. Governador Militar y Político de la plaza de

²³ «En 14 de septiembre de 1791, vinieron de morada, en esta villa, con pasaporte del Excmo. Sor. Conde de Lacy, Capitán General de este Exercito y Principado, de fecha 13 de dicho del mismo año, los franceses que se notarán enseguida y se les ha tomado el juramento según lo mandado por la Rl. Cédula de 20 de julio último:

Dn. Pedro Balon de St. Mezard, guardia de corps del rey de Francia, natural de Satamon, provincia de Gazcogne, edad 38 años.

Dn. Francisco Eches de Snt. Mezard, guardia de corps del rey de Francia, natural de Satamon, provincia de Gazcogne, edad 36 años.

El Caballero de St. Pontis, natural de Satamon, provincia de Gazcogne, reino de Francia, oficial al servicio del rey, edad 26 años.

El Caballero Duston, oficial al servicio del rey de Francia, natural de Satamon, provincia de Gazcogne, edad 25 años.

Jayme Correge, de nación francés, criado de los sres. guardias de corps y oficiales, natural de Contuynet, provincia de Ruerge, obispado de Rodés, soltero, edad 40 años».

A. H. A. de M., Mun., vol. 44, fol 12.

²⁴ A. H. A. de M., Mun., vol. 44, fol 12 v.

Gerona y su partido». Diu així: Concedo libre y seguro pasaporte al Conde Caux, caballero de San Luís, emigrante francés, que pasa a la villa de Arenys de Mar, a buscar casa para su habitación y de toda su familia. Y ordeno y mando a los oficiales de guerra y ministros de justicia y de mi jurisdicción y a los que no lo son pido y encargo no le pongan impedimento ni embarazo alguno en su viaje, antes bien le daran el favor y asistencia que necesitare que assi conviene al servicio de su Majestad».

El març de 1793, en virtut de l'Ordre del Governador de Girona es demana al Comte de Caux i Ossun, que amb la seva família residia a Arenys, i també a Pere Gibersach, únics emigrants francesos, que en el termini de 8 dies partissin de la vila a fi de cercar refugi a la banda de Ponent del Principat, segons l'establert anteriorment pel Capità General.

Es clar, que aquesta ordre devia ésser general i per això va ser comunicada també al Comte, el qual, però, estava en possessió d'un altre pasaport del Capità General que l'autoritzava a romandre a la vila d'Arenys. El Comte de Caux, amb Pere Gibersach i el seu fill Enric, es trobaven en aquest moment servint com emigrats en l'Exèrcit de Rosselló; tota la seva família restà a la vila.

No sabem si el Comte no tornà a Arenys fins als primers dies de l'any 1794 —cosa gens difícil de creure, a judicar per la durada de la *Campaña*— o bé és que realitzaria una altra sortida, però el cert és que el desembre de 1793 li fou lliurat, juntament amb el seu fill —ambdós delcos de Panetier— un passaport d'entrada pel Capità General de l'Exèrcit, Antonio Ricardos, i que aquests arribaren a la vila el 8 de gener de 1794.²⁵

En la relació dels immigrants francesos residents a Arenys el 30 de ge-

²⁵ «Dn. Antonio Ricardos Carrillo de Albornoz Rodríguez de Serrera y Antich, Caballero de la Orden de Santiago, Comendador de las casas de Córdoba de la misma orden, Teniente General de los Reales Exercitos, Gobernador y Capitán General de este Exercito y Principado de Cataluña y Presidente de su Real Audiencia, etc. Concedemos libre y seguro pasaporte a Dn. Luis Conde Caux y Ossun, emigrante de nación francés, para que con su familia y Dn. Pedro de Gibertich pueda residir en la villa de Arenys hasta otra orden mía. Y ordenamos y mandamos a todos los ministros de guerra y de justicia sujetos a nuestra jurisdicción, y a los que no lo son pedimos y encargamos, no le pongan impedimento alguno en su viaje, antes bien le den asistencia que necesitare por convenir assi al Real Servicio. Barcelona, 23 de marzo de 1793».

ner de 1794²⁶ hi figura encara el seu nom, però ja no en les realitzades el maig del 97 i l'abril del 98, les darreres que per ara coneixem.

La relació dels estrangers residents a la vila, feta el 21 de febrer de 1794, ens permet saber que en aquest moment hi ha a Arenys de Mar 8 immigrants domiciliats, i 28 transeünts. Tots ells ja ens són coneguts. Ultra els primers residents i els capellans, que hem esmentat a l'anterior capítol, hi ha tot el grup de servidors i familiars del Comte de Caux i Ossun (vid. nota 26), ensems la monja i les seves germanes (Apèndix III).

El 26 de maig de 1797, hi ha només 14 persones franceses (Apèndix IV), i en la darrera relació coneguda fins avui, feta el 19 d'abril de 1798, (Apèndix V), tenim també 14 immigrants a la vila; alguns són encara aquells antics residents, arribats anys abans de la Revolució.

El fet que en aquesta darrera llista figurin noms que no trobàvem a la del 1797, i que sabem que vivien a Arenys anys abans, ens fa pensar que potser la relació no sigui del tot completa. En tot cas caldria només afegir-hi un o dos noms, cosa que no té massa importància.

No sabem si en els anys immediatament posteriors al 1798 el moviment d'immigrants continua o no. Per ara, no en tenim notícia documental. El grup d'historiadors de la vila marinera d'Arenys de Mar, al qual devem la transcripció del documents, que han fet possible aquest treball, tenen la paraula.

²⁶ «Dn. Luis Conde de Caux y Osun, casado nal. de Carcasona en Francia, oficial de Marina Francesa, residente en España 34 meses y en esta villa 15 meses.

D.ª María Theresa Justina, su esposa, nal. de Tolosa en idem, idem y en esta idem.

Dn. Enrique Luis y Dn. Carlos Madalena, hijos de los dichos, nales. de Carcasona en Francia, solteros, idem, idem.

D.ª Enrique de la Piña, hermana del Conde, nal. de idem, viuda, idem, idem.

Raimundo Pos, criado del Conde, nal. de idem, casado, su esposa en Carcasona. idem, idem.

Antonio Clariera, criado de la hermana del Conde, nal. de Montpelle, en idem, soltero, idem, idem.

Anna Morateta, criada de la dicha, nal. de Carcasona en idem, soltera, idem, idem.

Anna Glesa, criada del conde, nal. de idem en idem, soltera, idem, idem.

Marta Amado, criada del conde, nal. de Gignach en idem, soltera, idem, idem».

A. H. A. de M., Mun., leg. 8, 4.

A P E N D I X

I

Relació dels matriculats l'11 de setembre de 1791

1.— Juan Baptista de Plos, soltero, de nación francés, natural de S. Lorenzo de Rouyan, obispado de Beziers, provincia de Languedoch, su edad cinquenta años y de residencia en esta villa diez y siete años.

2.— Gayetano Cosso, genovés, natural del mismo Génova de la parroquia de Sn. Vizente, fabricante de medias, de edad treinta y quatro años, casado en esta villa con Francisca Alzina, tiene dos hijos y dos hijas; residencia en esta, doce años.

3.— Antonio Albosa, de nación francés, natural de Contuynet, provincia de Ruerga, bisbat de Rodés, su oficio serrador, de edad quarenta años, casado con Francisca Torras natural de Sn. Celoni de este principado, tiene una hija; residencia en este principado veinte y quatro años.

4.— Juan Albosa de nación francés, natural de Contuynet, provincia de Ruerga, bisbat de Rodés, de oficio serrador, de edad de treinta años, casado con Antonia Cirera, natural de Sn. Celoni de este principado, tiene una hija y seis años de residencia en este principado.

5.— Dn. Genaro Quessada, boticario, soltero, natural de la ciudad de Nápoles de la parroquia de San Marcos, de edad de quarenta y tres años y de residencia en este principado veinte y quatro.

6.— Juan Solá de nación francés, natural de Santa Maria de Mollet, provincia de Roselló, obispado de Elna, oficio sastre, casado con Maria Cudony, natural de Alp, obispado de Urgell en este principado, tiene tres hijos y dos hijas, su edad treinta años y de residencia en esta villa treze años.

7.— Cesar Citeyro, italiano, soltero, de edad quarenta años, natural de Herba, arzobispado de Milán, de oficio herrero, que sirvió cinco años al regimiento de Flandes, residencia en España ocho años.

8.— Jaime Gujós, de nación francés, natural de Elna, provincia de Rosellon, jornalero, de edad sesenta y un año, casado con Maria Mercader de esta, no tienen hijos, su residencia en esta villa diez y siete años.

9.— Antonio Penderies de nación francés, natural de Villamatie, provincia de Languedoch, obispado de Tolosa, de oficio herrero y de edad treinta y quatro años, casado con Raimunda Berneda, natural de esta, tiene dos hijos y su residencia en esta villa catorce años.

10.— Agustín Fosas, de nación francés, su oficio clavero, de edad veinte y ocho años, natural de San Lorenzo de Sardás, provincia de Roselló, casado en esta con Mariagna Masvidal, no tiene hijos y catorce años de residencia en esta villa.

Arxiu Històric d'Arenys de Mar, Municipal, vol. 44, fol. 11.

II

Du serment fait a S. M. C. par les Emigrés François refugies dans son Royaume

Barcelona, 30 de juny de 1793.

Je soussigné jure devant Dieu tout puissant que n'ayant jamais adhéré aux principes impies et seditieux introduits et professés maintenant en France, je regarde le Gouvernement qui sy est établi comme une usurpation, insoutenable et la violation de toutes les Loix: que j'abhorre l'abominable forfait qui a tranché les jours du Roy Louis XVI, je devoue les socelerats qui s'en s'ont rendu coupables a l'execration qu'ils meriten et qu'ils ont generalment inspireé, que je suis penetré dans le fond de mon ame de la verité de la Religion Catholique, Apostolique et Romaine a la qu'elle je veux vivre et mourir inviolablement attaché, que je suis et serai toujours fidele obeissant et soumis au Roy mon legitime Souverain, a qui la Couronne est devolu par droit successif et qu'attendu la minorité du dit Seigneur Roy Louis XVII je proment obeissance et soumission aux ordres de Monsieur (Conde de Provenza) donneroit au nom du Roy et comme Regent de France ainsi qu'a Monseigneur de Comte d'Artois comme nommé par lui Lieutenant General du Royaume.

Je jure en outre que S. M. C. le Roy d'Espagne ayant digné m'accorder un azile dans ses etats, je m'engage pour tout le temps que jy demeureray dy vivre soumis a ses ordres et a me conformer aux loix observés, dans la partie de son royaume, ou je me trouverai ainsi qu'a l'administration qu'elle y a instalée, et de rompre toute correspondance dans ma patrie, avec les François qui approuvent et reconnoissent le gouvernement monstrueux pour le quel la France est opprimé et de ne la reprendre que lors qu'apres lo retablissement de l'ordre legitime et des bases fondamentales de la Monarchie Francoise, j'en aurois reçu la permission expresse de S. M. C.

En cas de contravention au present serment je me soumet a toute la rigueur des loix dans cette vie, et dans l'autre au terrible jugement de Dieu.

Bon pour copie conforme litteralement a l'original approuvé par S. M. C.

Le Comte de Pressac

Diario de Barcelona, núm. 185, 4 de julio de 1793.

III

Relación de los extranjeros domiciliados y transeúntes que se hallan en esta villa de Arenys de Mar (30-1-94)

Baptista Deplos, soltero, comerciante, natural de Sn. Lorenzo de Royan en la Francia y residente en esta 19 años.

Gaiatano Coso, casado, mediero, natural de Génova, su mujer de esta villa Francisca Alsina, con tres hijos y dos hijas, residente en esta 14 años.

Antonio Albosa, casado, serrador (hoy mesonero), natural de Contuinet en Francia, su mujer de Sn. Celoni Francisca Torras, con 2 hijas residente en esta 26 años.

Juan Albosa, casado, serrador, natural de Contuinet en Francia, su mujer de Sn. Celoni Antonia Cirera, con 1 hija, residente en esta 8 años.

Juan Solá, casado, sastre, natural de Mollet en Rosellón, su mujer de Alp en este principado, Maria Codony, con tres hijos y dos hijas, residencia en esta 15 años.

Jayme Gujós, casado, trabajador, natural de Elna en Rosellón, su mujer M. Mercader de esta villa, no tiene hijos, residencia en esta 19 años.

Antonio Penderies, casado, herrero, natural de Villamatia en Lenguadoch, su mujer Raymunda Verneda de esta villa, con 2 hijas, residente en esta 16 años.

Agustin Fosas, casado, claverero, natural de Sn. Lorenzo de Sardás, en Rosellón, su mujer Mariagna Masdival de esta villa, no hijos, residencia en esta 16 años.

(Vénen ara el Comte de Caux, la seva familia i d'altres servidors. Vid. nota 26).

Dn. Francisco Xefdebien pbro. natural de Narbona en Francia, sacerdote. «4 meses en España, 6 meses en Arenys».

Dn. Vicente Bosch, pbro., Nal de Collibre en idem, idem, idem.

Dn. Francisco Leclaberia, pbro., natural de Prus en idem, idem, idem.

Dn. Alexandro Moriel, pbro., natural de Sn. Pons de Tormiers en idem, idem, idem.

Dn. Pablo Maupas, pbro., natural de Caudecosta en idem, idem, 2 1.2 idem.

El P. Fr. Sebastian Fretchon, dominico, natural de Bañeras en idem, idem, idem 2 y 1.2 idem.

Dn. Francisco Lafita, pbro., natural de Fius, en idem, idem, 2 1.2 idem.

Dn. Bernardo Martí, pbro., natural de Ayent en idem, idem, idem, idem.

El P. Fr. Juan Baptista de Sn Lorenzo, caputxino de Arbolei de la provincia de Aviñón en Francia, sacerdote, 16 idem, 15, idem.

El P. Philiberto de Aureliach, idem, idem, idem. idem, idem.

El P. Fr. Bernardino de Cordes, idem, idem, idem, idem, idem.

El Fr. Modesto de Sn. Maximo, idem, idem, de Tolosa, lego 16 idem, 15, idem.

Dn. Jacinto Llorens Trobill, casado, natural de Castellnaudarri en idem. Oficial de Artilleria española, 36 idem.

Da. Angela Bañuls de Montfarre su esposa, natural de Perpiñán en idem, 8 idem, idem.

Dn. Ramon de Trobilla, natural de Trebilla en idem, subdiácono, 6 idem, idem.

Dn. Juan Pages Bañuls su sobrino, natural de Perpiñán en idem, soltero, 8 idem, 2 idem.

Da. Maria Teresa Bañuls y Montfarre, monja de la Orden de Sn. Agustin del convento de Sn. Salvador de Perpiñán, idem, 2 idem.

Rosa Galbany y Fontane, natural de Perpiñán, criada de la monja, casada, su marido ausente, 24 idem, 2 idem.

De forma que según el estado presente son solamente ocho los extranjeros domiciliados y veinte y ocho los transeuntes o residentes.

A. H. A. de M., Mun., leg. 8, 3.

IV

Nota de los emigrantes que se encuentran en esta villa de Arenys de Mar, hoy día 26 de mayo de 1797

Dn. Domingo Puig y Jaume Puig y Francisco Puig, hermanos de Millás.

Dn. Luís Terrés, natural de la Roca, que sirvió en el Batallón de Sn. Lorenzo de Sardás, madre y tres hermanos.

Dn. Jacinto de Travilla, natural de Castell Laudarní del Languedoch, Serví de thinent de artilleria en lo mateix cos de España, ab sa muller.

Dn. Juan de Bordas, natural de Sant Llorens de Sardás, junt ab sa muller y familia.

Dn. Thomás Crosat, natural de Elna; Serví al Batalló de Dallespi y als hospitals.

Dn Joan Maurell, natural de Murallás, que serví en los hospitals y se troba casat en esta.

A. H. A. de M., Mun., leg. 12, 1.

V

Noticia de los emigrantes franceses tomada en 19 de abril de 1798

- 1.— Dn. Jacinto de Calouin de Treville de Castelnaudarry.
- 2.— Da. Angela de Montferre de Perpignan, consorte del primero.
- 3.— Da. Theresa de Montferre, monja de St. Agustí de Perpignan.
- 4.— Rosa Galvan, natural de Perpignan y habitante de Sn. Lorenzo Sardás.
- 5.— Dn. Vicente Commes, cirujano de Soreda, que habitaba en Elna.
- 6.— Dn. Luís Casteras, guardia de Corpus, de la Rl. Compañía Flamenca, que pasa a Francia con Real Licencia la qual presentó, natural de Truchant en Languedoch.
7. Domingo Puig, labrador. Los cuatro hermanos de Millás en el
- 8.— Jaume Puig, labrador. Rosellón, adoptados por vasallos de
- 9.— Francisco Puig, pbro. deportado. estos Reinos por Rl. Cédula dada en
- 10.—Francisca Puis, soltera Sn. Lorenzo, a 6-XII-94.
- 11.— Thomás Crozat, boticario de Elna en el Rosellón.
- 12.—Lluís Deplos, estudiante de náutica en esta Escuela, de Roujan, provincia de Languedoch, bisbat de Beziers.
- 13.—Juan Marill, pilot, natural de Morellás en el Rosellón.
- 14.—Rdo. Pablo Maupas, sacerdote de Tolosa, desterrado por la Convención.

A. H. A. de M., Mun., leg. 12.